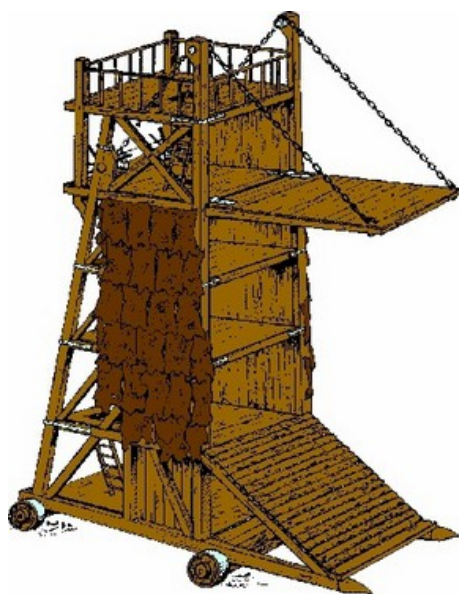

Is het nu “rocheren” of “rokeren”?

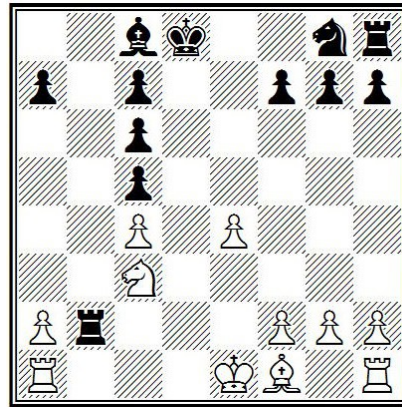
Schaken is een sport met een eigen vocabulaire. Zo hebben schakers geen notitieboekje, maar een notatieboekje, heeft een penning bij schakers niets met geld te maken, weet elke schaker wat een fianchetto is en kun je elke schaker of schaakster ongegeneerd vragen of hij of zij zin heeft in een vluggertje. (Voor de niet-schakers onder de lezers: hiermee bedoelen schakers een snelschaakpartijtje.) Als een schaker je en passant slaat doet dat geen zeer en voor een schaker even iets recht zet zegt hij of zij eerst “j'adoube”. Over één heel bekende schaakterm heerst echter wat verwarring. Want waar de één het heeft over “rocheren” en de “rochade” heeft een ander het over “rokeren” en “rokade”. Er zijn zelfs schaakverenigingen die “Rochade” heten en schaakverenigingen die “Rokade” heten. Wat is nu juist? Het mag allebei, maar volgens het Groene Boekje is de juiste schrijfwijze vandaag de dag “rokeren” en “rokade”. Vroeger was dat evenwel “rocheren” en “rochade”, met als gevolg dat doorgaans de oudere schakers de oude schrijfwijze gewend zijn en blijven gebruiken en de jongere schakers vaker de nieuwe schrijfwijze hanteren.

Aan het einde van de Middeleeuwen werd de rokade ingevoerd om het schaakspel wat dynamischer te maken. Ook de mogelijkheid voor pionnen om vanuit de beginstand 2 velden i.p.v. 1 veld vooruit te gaan, en passant slaan en het vervangen van de raadsheer door de dame stammen uit die tijd en hadden de bedoeling het schaakspel wat sneller te maken. Voor de invoering van de rokade gebruikten schakers heel wat zetten om de koning in veiligheid te brengen en de toren te ontwikkelen. Door te rokeren ging dat nu in één vlotte beweging. Het woord “rokade” vindt zijn oorsprong in het Perzische “rukḥ”, wat “strijdwagen” betekent. De strijdwagen werd later vervangen door een verrijdbare belegeringstoren en werd zo de toren op het schaakbord. Het Engelse “rook” is ook van het Perzische “rukḥ” afgeleid. De plaatsnaam Rucphen heeft overigens met het Perzische “rukḥ” geen verwantschap.

Middeleeuwse belegeringstoren

De rokade wordt door schakers dus gebruikt om de koning een veilig heenkomen te bezorgen. Maar er is ook een partij bekend, waarbij de rokade meteen een “familieschaakje” is: een schaakzet waarbij ook meteen een anders stuk wordt aangevallen. Dat gebeurde in de partij Dunbar-Chawkin uit het dameskampioenschap van de Verenigde Staten in 1925. Na 1.e4,e5 2.Pf3,Pc6 3.d4,exd4 4.Pxd4,Lc5 5.Le3,d6? 6.Pxc6,bxc6 7.Lxc5,dxc5 8.Dxd8+,Kxd8 9.c4,Tb8 10.Pc3,Txb2?? kwam de volgende stelling op het bord:

Wit wint hier een volle toren door lang te rokeren: 11.O-O-O! Zwart gaf meteen op. Mogelijk is de zwartspeelster hier zo geschrokken dat ze de zet niet genoteerd heeft en alleen maar “o, o, o” in haar notatieboekje heeft geschreven. Misschien is zo wel de notatie van de rochade ontstaan.

